

пропозиції, що пронизує всі сфери господарства країни.

Створення ринку – це широка ринкова інфраструктура: фінансів, кредиту, капіталу, валюти, праці, предметів споживання та засобів виробництва, різноманітних установ, що забезпечують рух товарів і капіталів, робочої сили та цінних паперів.

Ринкова система має високий розвиток, якщо в ній безпосередню економічну роль відіграє держава, забезпечуючи функції ефективності, справедливості і стабільності.

1. Анісімов М. Прогностичні підходи при конструюванні навчальних планів професійно-технічних навчальних закладів. // М. Анісімов. Наукові записки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2002. – Вип. 42. – С. 3 – 7.

2. Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М. Основи економіки. Навчальний посібник. // М. Вачевський, В. Мадзігон, Н. Примаченко. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 612 с.

3. Гуревич Р.С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. // Гуревич Роман Семенович. – К.: 1999. – 33 с.

4. Клим Б. Зміст основних ознак державного стандарту освіти. // Б.Клим. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2003. – №5. – С. 185 – 194.

5. Мочерний С.В. Основи економічної теорії. Підручник. // С. Мочерний. Тернопіль, АТ "ТАРНЕКС", – 1993, – 688 с.

6. Суміна О.М. Основи концепції безпервної креативної економічної освіти в системі навчання електронний режим доступу: <http://confires.sumdu.edu.ua.d1204/ua/date/sumina.rtf>.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2014

УДК 37.013.42 (438) (091) "18/19"

Валентина Мисько, аспірант кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ЯНУША КОРЧАКА

У статті виокремлюються концептуальні положення соціально-педагогічної системи Я. Корчака, аналізується аргументована позиція любові до дитини, визнання її значимості у світі дорослих. Характеризуються взаємовідносини дитина-дорослий, їх особливості в умовах діяльності сиротинця, доводиться актуальність та ефективність втілення корчаківських ідей в сучасних реаліях.

Ключові слова: дитячий будинок, суспільний вплив, заперечення насильства, самовиховання, колектив, соціальна активність, повага до дитини, захист прав дитини.

Лит. 9.

Valentyna Mys'ko, аспірант кафедри соціальної педагогіки та корекційного образования Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франка

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИДЕИ ЯНУША КОРЧАК

В статье выделяются концептуальные положения социально-педагогической системы Я. Корчака, анализируется аргументированная позиция любви к ребенку, признание ее значимости в мире взрослых. Характеризуются взаимоотношения ребенок-взрослый, их особенности в условиях деятельности приюта, доказывается актуальность и эффективность воплощения корчаковских идей в современных реалиях.

Ключевые слова: детский дом, общественное влияние, отрицание насилия, самовоспитание, коллектив, социальная активность, уважение к ребенку, защита прав ребенка.

Valentyna Mys'ko, Post-graduate Student Social Pedagogy and Correctional Education Department Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

SOCIAL AND PEDAGOGICAL IDEAS OF J. KORCZAK

The paper deals with the conceptual position of social-educational system of J. Korczak. Reasoned position of love for child, recognizing its importance in the adult's world are analysed. Child-adult relationships, its features in terms of activities of the orphanage are characterized, topicality and effectiveness of J. Korczak's ideas implementation in modern reality are proved.

Keywords: children's home, social impact, rejection of violence, self-education, group, social activity, respect for child, protection of children's rights.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні спадщину великого

польського педагога-реформатора, лікаря, літератора та філантропа Януша Корчака вивчає ряд вітчизняних та зарубіжних науковців.

Особливу цінність становлять дослідження В. Тихолоз, Р. Новгородського, В. Шпак, В. Поліщук, О. Янкович, С. Пальчевського, котрі вивчають соціально-педагогічний вектор його творчості. Про активний науковий інтерес українських науковців свідчать дисертаційні дослідження С. Денисюк, Т. Забутої, В. Кушнір, В. Ханенко, Й. Гайди та ін. Значної уваги заслуговує доробок польських науковців, котрі активно вивчали різні аспекти його педагогічної спадщини, а саме Я. Бінчицької, С. Волошин, А. Левіна, І. Неверлі, М. Фальковської, М. Яворського, М. Якубовського. Варто відзначити, що з 2012 року, який у Польщі визнано роком Януша Корчака, зацікавлення цією легендарною постаттю зростає і поширюється теренами європейських країн та країн світу. На даний час, в межах Міжнародного Корчаківського руху, функціонують товариства імені Я. Корчака в Бразилії, Канаді, Франції, Швейцарії, Японії, організуються конгреси, друкуються та поширюються його твори.

Поряд з творчої спадщини Корчака закордоном, в Україні його педагогічна система не набула належного розповсюдження. Ситуація докорінно зміналася з появою Українського товариства Януша Корчака та безпосередньою популяризаційною роботою його засновника та керівника С. Петровської. Сьогодні, коли педагогічна наука шукає шляхів подолання проблеми бездоглядності дітей, зростання кількості проблемних, безпритульних дітей, ідеї Януша Корчака, його досвід, є актуальними та цінними.

Метою нашої статті є – аналіз соціально-педагогічних ідей Януша Корчака крізь призму сучасного розвитку українського суспільства.

Педагогічні погляди Я. Корчака формувалися під впливом багаторічних досліджень і досвіду спілкування з дітьми. Він сприймав дітей як особливий прошарок суспільства, був переконаний в абсолютній цінності дитинства. “Дитячий вік, – писав він, – довгі важливі роки у житті людини... дитячі роки – це роки, з яких ріка бере початок і де визначає свій напрям” [3, 10]. Він неодноразово наголошував на значенні щастя, радості у формуванні дитячої особистості, вважаючи, що без яскравого, повноцінного дитинства може бути спотвореним усе подальше життя дорослої людини.

Основну педагогічну ідею Я. Корчак шукав у прихованих зв'язках між вихованням дітей і їхнім майбутнім, між дитинством і зрілістю. Педагог зазначає, що дитина перевищує дорослого силою почуттів. У галузі інтелекту вона принаймні рівна

дорослому, їй не вистачає лише досвіду. Батьки й вихователі мають дуже уважно вивчати дітей, вникати в їх внутрішній світ, відшукувати спонукальні мотиви їхньої поведінки. Їм слід завжди пам'ятати: все, досягнуте муштрою, насильством, заборонами, “нетривке і ненадійне. І коли слухняна, поступлива дитина раптом перестає слухатись, стає впертою й непокірливою, то найчастіше ці реакції – прояв її прагнення до самодіяльності, не треба гніватись на те, що дитина є тим, ким вона є”. Мудрість педагогіки Я. Корчак вбачав не в тому, щоб змусити дитину робити так, як потрібно, а в тому, щоб навчити її самостійно діяти, без примусу, на основі розумної думки, осмислення. Зробити це можна через глибоке знання індивідуальних особливостей [7, 35].

Януш Корчак вказував на прешочергове значення виховного середовища у розвитку дитини, був переконаний, що позитивний вплив культурної атмосфери, клімат взаємної доброзичливості, толерантності, довіри, задоволення потреб дітей перетворюються на профілактичний засіб таких факторів депривації, як алкоголізм, злочинність, проституція, психічні хвороби. Окрім вад виховання на дитину негативно впливають і вади економічних, моральних і соціальних умов, в яких зростає дитина. Деморалізовані, “важкі” діти найчастіше походять із злочинного середовища.

Основні соціально-педагогічні ідеї Я. Корчака зародились та знайшли своє втілення у “Будинку сиріт”, створеного для єврейських дітей у 1911 р. Цей сирітський дім став і його домівкою та, водночас, плацдармом для досліджень. Щоденна робота Я. Корчака починалася з спостереження, аналізу поведінку груп дітей і окремої дитини в різних місцях і ситуаціях. Було важливим усе: від зважування дитини, вимірювання росту до вивчення психо-емоційного стану. Результатом багатолітньої праці стали понад 100 зошитів з різними описами, розповідями, спогадами дітей, сотні малюнків, діаграм і ін. Спираючись на 34 блокноти записів про сплячих дітей, він збирався написати книгу про ночі в сирітському притулку і взагалі про сон дітей [1].

Адаптація до соціального життя ставить перед малою людиною складні завдання, а їх вирішення напряму залежить від батьків, дорослих. Спілкування з дитиною, надання їй якомога більше інформації про навколишній світ та процеси, що відбуваються у ньому – це запорука успішної адаптації та формування позитивних уявлень та переконань. Такою була позиція Корчака. Він заперечував будь-які прояви насильства, в тому числі і морально-психологічного тиску,

нав'язувань, імперативів. Дитина сама є джерелом можливостей для розв'язання життєвих ситуацій, їй потрібно тільки допомогти та підтримати. Такою підтримкою насамперед є батьки. “Я знаю одного хлопчика, у нього був хворий брат. Дивовижна була хвороба. Навіть батькам здавалось, що він просто неслухняний, невихований, свавільний. Ходив, їв, спав, як усі, тільки ні хвилинки не міг всидіти на місці і все брав, хватав, псував. Якщо він чогось хотів, а йому це не дозволяли, він падав на підлогу, колотив по ній ногами, плювався, кусався і кричав так голосно, що раз навіть поліцейський прийшов: думав, що хлопчика б'ють, а над дітьми знущатися забороняється. Тільки тоді батьки викликали лікарів” – писав Корчак [4, 211]. Така поведінка є гострим сигналом браку батьківської уваги. Вважаємо, що така проблема не втратила актуальності і сьогодні, лише зазнала трансформацій. В гонитві за матеріальними благами батьки перестають спілкуватися з дітьми, які шукають заміну батьківської любові та піклування у віртуальному світі. Однак, ні один винахід технічного прогресу не може замінити дитині батьків, особливо матері. “Мама знає більше, тому що вона постійно знаходиться з дитиною, не бажаючи перевантажувати батька, має право не все йому розповідати. Батько після роботи повинен відпочити, весело поспілкуватися і єдине – часто єдине – тепло свого життя – дитину – обійняти. Мама не скаже, їй незручно, якщо вона змушена буде звернутися до батька, щоб він навіть не палкою, а чоловічим розумом допоміг – прирадив...” [4, 298].

Поряд з соціальною адаптацією особливе місце займають соціально-педагогічні ідеї польського педагога щодо соціалізації дітей, котрі знаходяться під опікою. Характерною особливістю педагогічної спадщини Януша Корчака є спрямованість процесу соціалізації особистості дитини на створення умов для гуманістичного формування особистості. Соціально-педагогічне забезпечення процесів саморозвитку, самоактуалізації та самовиховання кожної підростаючої особистості шляхом організації основних видів їх активної життєдіяльності (фізично – оздоровчої, предметно – перетворювальної, навчально – пізнавальної та ін.) займало пріоритетне місце в соціально-педагогічній системі Януша Корчака [5, 177].

Процес соціалізації дитини Януш Корчак вважав найбільш важливим. Але ставив визначені вимоги такому процесу; передбачав завершення його позитивного перебігу і, особливо, підкреслював важливість узгодження умов, в яких він відбувається. Дитина не повинна

почуватися відкинутою, нетолерованою, предметно трактованою. Корчак зауважував, що аура любові, безтурботності і просто прийнятності, що має стати обов'язком дорослого, для дитини є оптимальною, в той же час, ставить нові завдання перед нею, що непомітно призводить до дорослості.

Корчак був противником інфантилізації дитинства. До дитини потрібно ставитись з повагою; сьогодні ми називаємо це суб'єкт-суб'єктною взаємодією. Процес виховання не повинен опиратися на методах обмеження, а лише переконання. Дитина повинна зрозуміти, навіть прийняти сенс того всього, чого ми від неї сподіваємося. Повинна сама робити вибір і приймати рішення. Такий метод забезпечував здійснення процесу індивідуалізації та емансипації дитини. Важливим в такому підході є право дитини до самостановлення, а не обмеження її дієздатності наставництвом і суверенітетом від дорослого життя.

Сучасне поняття “моральне виховання” і для Корчака було чимось дуже істотним хоча в його час цей термін не вживався. Формування стосунків між учнями інтернату, розвиток їх чутливості до добра і зла, аналіз ситуацій порушення внутрішніх правил – це все формувало характери і моральний світогляд.

Не заперечуючи соціалізуючого впливу колективу на особистість дитини, Януш Корчак пропонував індивідуальний підхід до кожного вихованця. Педагог зазначав, що ставлення до дитини повинно бути як до рівної дорослому, з правом на власні бажання, домагання, вимоги, інтереси, власне життя. У своїх працях він рідко використовує слово “діти”, а частіше “дитина” – підкреслюючи індивідуальне виховання дитини. Тому педагог пропагував підхід до всіх (хворих, брудних і вередливих) на засадах педагогіки любові і співчуття. Він помічав у дитини найменші схильності, і зробив висновок, що виховання – це процес постійного пізнання дитини і розвитку її природних здібностей [5, 178 – 179].

В процесі соціалізації дитини в умовах дитячого будинку Януш Корчак чільне місце відводив таким засобам соціалізації як “дошка оголошень” з повідомленнями, попередженнями, проханнями і звітами; “Поштова скринька” для листування вихованців з педагогами, один з одним; “шафа для знахідок” – педагог писав, що в дрібничці є своя, часто заплутана історія, своє походження, своє особливе значення, іноді дуже велике для дитячої душі [4, 195].

Соціальна активність дітей в Будинку сиріт проявлялась в їхньому самоврядуванні.

Технологія створення дитячої системи самоврядування Я. Корчака полягала, передовсім, в організації спільного життя дорослих і дітей на основі дотримання як вихованцями, так і персоналом обов'язкових правил. Формування її починалося з пропаганди громадської думки через газету. У цей час Я. Корчак виступав як одностайний виразник суспільних вимог. На другому етапі запроваджувалася система чергувань і започатковувався розвиток співгосподарювання і співуправління, що безпосередньо сприяло передачі частини організаційних функцій старшим вихованцям і активу. На третьому етапі створювався дитячий товариський суд, який покликаний був забезпечувати механізм реалізації прав дитини та затверджених законодавчо-правових норм життя. Саме на цьому етапі відбувався максимально активний розвиток системи самоврядування. "Дитячий суд", який спонукав дітей задуматись, самокритично ставитись до себе, краще розуміти друзів тощо. У суду був свій "Кодекс" – продумана система ведення справ. Діти могли жалітись не тільки один на одного, але і на персонал вихователів. І хоч, як правило, "трибунал" виносив тільки два вирокі – "Виправдати" або "Пробачити", враження від нього залишались глибокими. Четвертий етап починався з виборів до сейму або ради самоврядування. Створений самими дітьми для вирішення власних проблем сейм був вищим представницьким органом законодавчої влади у дитячому будинку. На цьому етапі самовиховна активність дітей набувала свідомо організаційних форм. У цей час й складалася структура дитячого самоврядування із законодавчими, виконавчими і контролюючими органами. Законодавчі функції виконував сейм та частково судова рада, контролюючі-товариський суд, виконавчі – опікунська комісія, відповідальна за чергування, плєбісцит, газету. Провідна роль у цій системі самоврядування належала газеті, плєбісциту та товариському суду [6].

Творчо-педагогічна робота та практична діяльність педагога відбувалася в руслі соціально-педагогічного супроводу дитини. Сучасники Януша Корчака називали його "Старим Лікарем", адже його життя було не чим іншим, як щоденним спостереженням за розвитком дитини, що ґрунтувалося на синтезі теоретичних знань та практичних навиків, поєднанні медицини й педагогіки. Я. Корчак досліджував дитину як індивідуальність даний час, а не як дорослого в майбутньому. В зв'язку з цим, усі навколишні фактори, що тією чи іншою мірою здійснювали вплив на дитину розглядалися з посиленою

увагою. Значна частина праць була присвячена проблемі педагогічного супроводу дитини в умовах сім'ї. Це повість "Слава" – розповідь про життя бідної сім'ї у капіталістичній Польщі, праця-педагогічний бестселлер "Як любити дітей", яка стала одою дитиноцентризму усієї творчої спадщини польського педагога, "Дитина у сім'ї" ("Інтернат", "Літні колонії" та "Будинок Сиріт"). Підготовка батьків до спілкування з власною дитиною, її вивченням, пізнанням її особливостей, дитячого сприйняття світу були важливою часткою педагогічної концепції Корчака. Та все ж його боєм і основною ціллю була допомога скривдженим, бідним, голодним сиротам. Їхні інтереси не переходили в розряд пріоритетних для тогочасної політичної системи, захищати дитячі права для Корчака було справою честі.

Уже в 1919 році Я. Корчак створив свою Хартію прав дитини, попередивши її вихід у Женеві в 1924 році.

У своєму творі "Основний закон для дітей" Я. Корчак проголошує три права дитини:

- право дитини на сьогоднішній день;
- право дитини бути такою, якою вона є;
- право дитини на свою смерть.

Згодом педагог розширив перелік прав:

- дитина має право на любов;
- дитина має право на визнання;
- дитина має право на оптимальні умови для розвитку та росту;
- дитина має право на життя;
- дитина має право бути сама собою;
- дитина має право робити помилки;
- дитина має право на похвалу та сприйняття її такою, якою вона є;
- дитина має право на повагу до її приватної власності;
- дитина має право на виховання;
- дитина має право на оборону в суді;
- дитина має право передчасної смерті.

Право дитини на свою смерть часто викликає непорозуміння. Швидше за все, Корчак живив цей вислів полемічно ніби критикуючи неправильну виховну практику. Правильніше було б сформулювати – "Право дитини на своє життя". Педагог критикував виховання, яке, побоюючись, щоб із дитиною чогось не сталося, не дозволяє нормально розвиватися: не бути самостійною, експериментувати, випробовувати свої сили, доквілля, пізнавати ризик тощо.

Громаду дітей Я. Корчак називає "малорослим" народом, про який забули в період великих історичних подій. У своїх творах, практичній діяльності він стає безкомпромісним захисником цього "малорослого" народу від усіх незгодів,

поборником прав дитини, кожної дитини, але насамперед дитини, яка вимагає соціальної опіки, дитини покинутої, педагогічно занедбаної, яка потребує мудрої любові і повноцінного виховання [9, 197].

Я. Корчак робив спробу розібратись у причинах виникнення відхилень у формуванні особистості дитини на різних її вікових етапах, з'ясувати механізм розвитку і проаналізувати зв'язок зовнішніх проявів цих відхилень із недоліками сімейного виховання, негативним впливом соціуму педагогічними чинниками шкільного навчання. Саме для цього він організовує літні колонії, до яких відбирає дітей, котрі у своєму житті не мали навіть місця для ночівлі. Про цей досвід Я. Корчак згодом напише працю "Літо в Міхалувці". Він проводить з дітьми літо на природі і весь час спостерігає, записує, вчиться на власній помилках, щоб не допустити їх в організації колонії наступного року. Період життя колонії – це, насамперед, оздоровлення дітей, надання їм всього необхідного для росту і розвитку організму та індивідуальності. Важливим є все – сонце, річка, здорове харчування, гра на свіжому повітрі, праця.

Польський педагог наголошує, що будь-яка нормальна, народжена здоровою дитина здатна відхилитися від траєкторії розвитку, але найбільший прорахунок батьків полягає у приховуванні недоліків дитини і помилок у її вихованні. Януш Корчак розробив класифікацію т.з. "незручних дітей", тобто дітей із девіантною поведінкою, серед яких кожний сучасний учитель упізнає найбільш типові приклади порушень поведінки поширених в освітніх закладах сьогодення:

- "сама молодша, нижче звичайного віку; сама старша, критично налаштована і свавільна; млява, незібрана і квола; і гарячкувата, настирна;

- дитина, яка переросла інтернатську дисципліну, і для якої вона є тягарем, яку принижує режим спальні, їдальні, молитви, гри, прогулянки;

- дитина, яка повільно вдягається, вмивається, зачісується, їсть. Останньою заправляє ліжко, останньою вішає рушник, її тарілку і склянку завжди доводиться очікувати, затримує прибирання спальні і зі столу і відправку посуду на кухню;

- дитина, яка щохвилини звертається до тебе з проханнями, скаржиться, плаче, випрошує, яка не любить товариства інших дітей і настирливо тягнеться до тебе, завжди чогось не знає, чогось благає, чогось потребує, хоче сказати щось важливе;

- дитина, яка грубо відповіла, образила когось

із техперсоналу, посварилася, побилася, кидалася камінням, навмисне щось зламала або порвала, на все відповідає "не хочу";

- дитина вразлива і примхлива, якій боляче від найменшого зауваження, похмурого погляду, для якої холодна байдужість – покарання;

- симпатичний пустун, який накидає тобі камінців у мийку, покатається на дверях, відкрутить кран, закриє в'юшку, відкрутить дзвоник, забруднить стіну синім олівцем, подряпає гвіздком підвіконня, повіризує на столі букви. Вбивчо винахідлива і невтомна" [2, 135 – 136].

Важливим аспектом реабілітаційної роботи Корчака є комплексний підхід до подолання виявлених дефектів поведінки і розвитку дитини, тобто об'єднання зусиль вихователів, батьків і лікарів не тільки в межах освітніх закладів, але й пунктах опіки, фабричних яслах, літніх колоніях "не підміняти гігієну і соціальне забезпечення, а сприяти їм" [2, 42].

Серед засобів подолання будь-яких девіацій Януш Корчак пропонує вихователям надавати перевагу таким, як:

- гра (єдина галузь для виявлення більш або менш широкої ініціати-ви дитини);

- рідна мова (засіб для самовираження, повітря, яким дихає душа дитини);

- режим дня дитини (включає організацію різних видів діяльності, відпочинку, харчування);

- праця (її характер зазвичай визначається належністю до певних прошарків населення);

- дитяче самоврядування (його неодмінними атрибутами виступають дошка оголошень, поштова скриня, зошит обліку, нотаріальна книга, кіоск, шафа для знахідок, вішалка для підлогових щіток) [8, 169].

Одне з основних завдань вихователя – пробудити в дитині віру в себе, життєву відвагу й усвідомлення власної самоцінності, а також довіряти дитині. "Якщо дитина довіряє тобі таємницю, радій, ця її довіра – найвища нагорода, найкраще свідчення. Але не змушуй, бо вона має право на таємницю, не змушуй ні проханням, ні підступом, ні погрозою – всі способи будуть однаково негідними, не зближать, швидше віддалять тебе від вихованця", – писав Я. Корчак [7, 37].

Висновки. Становище дітей у нашій країні сьогодні викликає, щонайменше, занепокоєння. Щороку зростає кількість хворих дітей, соціально знедолених, обділених увагою і повноцінним вихованням з боку батьків, соціальних сиріт. На нашу думку така ситуація спричинена не лише соціально-політичними чинниками, а й звичайною невідповідністю дорослих до батьківства.

Усі заслуги Януша Корчака важко перелічити. В організації різнобічної діяльності видатний педагог навчався в дітей, йшов за ними, але найбільше за все – любив їх. Саме сконцентрованість на дитині, її потребах, переживаннях, індивідуальних особливостях – це пріоритетний принцип, на якому повинна будуватися виховна система як дитини в родині, так і дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Життя і діяльність Я. Корчака були і залишаються виховним прикладом для сучасних батьків та осіб і установ, які здійснюють опіку і піклування зазначеної категорії дітей; його ідеї не втратили актуальності для організації сучасної соціально-педагогічної роботи з ними.

1. *Історія соціальної педагогіки та соціальної роботи: курс лекцій / Поліщук В., Янкович О. [електронний ресурс]: Режим доступу <http://www.info-library.com.ua/books-book-118.html>*

2. Корчак Я. *Как любитъ ребенка.* / Я. Корчак. – М.: Педагогика, 1979. – С. 27 – 264.

3. Корчак Я. *Право детей на уважение / Януш Корчак // Избр. пед. произв.* – М.: изд-во 1966.

4. Корчак Я. *Как любитъ ребенка: Книга о воспитании.* / пер. с польск. – М.: Полиздат, 1990. – 493 с.

5. Новгородський Р. *Ідеї соціалізації особистості в контексті педагогічної спадщини Януша Корчака / Р.Г. Новгородський // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя Психолого-педагогічні науки.* – 2012. – № 3. – С. 176 – 179.

6. Пальчевський С. *Соціальна педагогіка: навч. посібн. / С.С. Пальчевський.* – К.: Кондор, 2005. – 560 с.

7. Тихолоз В. *Історія соціальної педагогіки: навч.-метод. посіб. для студентів спеціальності “Соціальна педагогіка” / автор-укладач В.В. Тихолоз.* – Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2013. – 272 с.

8. Шпак В. *Ідеї реабілітаційної педагогіки у виховній практиці і публіцистичній спадщині Я. Корчака / В. Шпак // Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 22 – 23 жовтня 2003 року.* – Умань, Науковий світ, 2003. – С. 164 – 170.

9. Яворський М. *Януш Корчак.* / М. Яворський. – Варшава: Интерпресс, 1978. – 205 с.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2014

*“Безперестанку молитесь”
(Єф.5,17).*

*“Сонце нехай не зійде у гніві вашому”
(Єф.4, 26).*

*“Більш ніж щось інше пильнуйте своє серце
Молитва, яка звершується з легковажністю
І мінливістю – марнослов'я”
Преподобний Антоній Великий*

*“Молитва – це ліки, але якщо ми не знаємо,
як потрібно прикласти ці ліки,
то не отримаємо від них ніякої користі”.
Іван Золотоустий*

*“Уста можуть просити всього, але Бог виконує тільки те, що корисне”.
Прот. Єфрем Сірин*

